

Aju taandub... ja mis siis?

Head kaasteelised, kallid noored, lugupeetud kuulajad!

Täna, peatse vabariigi aastapäeva eel on minu mõtted tänases Eestis seotud vaimuväärtustega, täpsemalt haritusega noorte seas, sest paratamatult oleme meie, noored Tuleviku-Eesti loojad.

Prantsuse kirjanik Charles Pinot Duclos on öelnud: "On olemas kolme liiki harimatust: üldse mitte midagi teada; teada halvasti seda, mida kõik teavad; mitte teada seda, mida on tarvis teada." Minu jaoks tähendab harimatus seda, et inimesel puudub huvi ümbritseva vastu, silmaring ei ole kuigi lai ja mõttemaailm on suhteliselt piiratud.

Mis on siis haritus ja kuhu suunda see liigub?

Haritus on inimese teadmiste ja kogemuste kogum, mida erinevalt haridusest ei kirjeldata läbitud koolide ja tunnistuste kaudu, ütleb Vikipeedia.

Julgen väita, et ilma harituseta inimene on kultuuritu inimene. Haritus on see, mis avab noorele inimesele uksi. See on vajalik elus. Ükskõik millisest eluvaldkonnast me räägime, ei saa seal ilma harituseta hakkama. Näiteks toimetulek muutuv maailmas: see tähendab uue keskkonnaga harjumine, töö leidmine, karjäärivalikud. Ka kriitiline mõtlemine ehk asjade analüüsimine, kahtlemine ja otsustamine. Siis ka sotsiaalsed oskused, mille all võib mõista emotsionaalset intelligentsust, konfliktide lahendamise oskust, oskust teha eetilisi valikuid. Lisaks veel enda hoidmine nii haiguste ennetamise poolest kui ka valeinformatsioonist hoidumine. Viimaseks oskus planeerida ehk oskus teha ja lugeda lepingud, oskus investeerida.

Kõik need asjad lähevad harituse alla. Haritus aitab inimesel maailmas toime tulla.

Haritusest aga ei saa rääkida ilma hariduseta. Tänapäeval on haridus kättesaadavam kõigile, kes vähegi tahavad, viitsivad ja tunnevad huvi selle omandamise vastu. Möödas on ajad, mil lihtne talupoeg ei saanud sama haridust endale lubada kui mõisniku pere laps. Aga ometi ei tunne paljud meist austust selle vastu. Inimestel on omadus millegi tavalise ja kättesaadava olemasolul, märkamata jätta selle olulisus. Haridus ei ole haritus, aga on selle osa. Need täiendavad üksteist.

Täna kasutame me kõik ka tehnilist maailma enda ümber. IT-valdkonnas on ju meie armas Eesti maailmas esirinnas. Ma valetaksin, kui ütleksin, et ma ei ole kasutanud õppimisel tehisintellekti abi. See on geniaalne, kui targaks on inimesed robotid ehitanud ja selle kaudu võib ka palju õppida. Aga mis momendist muutub see harjumuseks? Mis hetkest ei ole me enam ise võimelised mõtlema? Mis ajast me oleme arvutimaailma orjad? Mõnikord leian end mõttelt, et võibolla AI ei peaks päris kõike teadma, lahendama ja meie eest ära tegema. Inimese mõtlemine muutub laisaks ja inimene ise muutub ükskõikseks ja lodevaks ümbritseva suhtes. See probleem muutub aina suuremaks, ilma, et me seda isegi märkaks. Mis siis saab, kui Ai-d üks päev ei ole? Kas sina saaksid ilma selleta hakkama?

Meie noorte inimeste haritust soodustab tegelemine erinevate huvialadega, meie kodune elu, sõbrad, kellega me suhtleme, ja seosed, mida me selles maailmas luua oskame. Haridus on piiratud, aga ise enda haritust saab iga inimene arendada sünnist surmani. See ei ole koolipingis omandatud faktid, vaid päris elu. Kuidas saada hakkama üksi elades? Kuidas mõelda kriitiliselt? On vaja lihtsalt rohkem lugeda, märgata ja juurelda nähtu üle. Ainult nii saame näha, mis on faktide taga ja tänu sellele suurema tervikpildi kokku panna.

Ma küsin sinult, Eesti noor, kuhu oled sa teel? Kas oled sa mõelnud vahel, et meid tänapäeval aitavad ja toetavad nutiseadmed, AI, kogu internetitarkus võivad vähendada sinu enda intelligentsi ja mõtlemisvõimet? Aju taandub — ja mis siis? Palun sind - hoia oma silmaring avarana, käi teatris ja kogu päris elamusi! Loe raamatuid ja saa uusi mõtteid! Käi looduses ja avasta selle ilu ilma igasuguste filtriteta! Märka, kui kaunis maailmas me elame! Arenda end iseenda jaoks!

Soovin Sulle, Eesti noor, selget meelt, südametarkust ja head meie kauni vabariigi sünnipäeva!

Aitäh kuulamast!

Anna Maria Ristal

10.K2